

บทที่ 7

การจัดบริการนักเรียน : การจัดบริการสงเคราะห์และสวัสดิการนักเรียน

ขอบข่ายเนื้อหา

การจัดบริการและสวัสดิการนักเรียนนอกจากการจัดบริการแนะแนวในโรงเรียน และการจัดบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียนตามรายละเอียดที่กล่าวมาแล้วนั้น โรงเรียนจำเป็นต้องจัดบริการและสวัสดิการด้านอื่น ๆ ให้กับนักเรียนอีกด้วย ความสามารถในการจัดบริการด้านอื่น ๆ นั้นจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่าง ๆ รวมทั้งสถานภาพของสถานศึกษา นักเรียน สภาพแวดล้อมทางสังคมและอื่น ๆ การที่จะจัดบริการและสวัสดิการให้นักเรียนได้มากน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจและการตัดสินใจของผู้บริหารโรงเรียนที่จะดำเนินการให้ถูกต้องเหมาะสมสอดคล้องสนองตอบสภาพความจำเป็นและความต้องการของนักเรียน บุคลากร และผู้เกี่ยวข้องโดยทั่วไป ในที่นี้จะได้อธิบายถึงการจัดบริการสงเคราะห์และสวัสดิการนักเรียนที่อาจเลือกจัดดำเนินการได้ในสถานศึกษาต่าง ๆ ดังนี้

1. บริการทุนการศึกษา
2. บริการอาหารกลางวัน
3. บริการด้านนันทนาการ
4. บริการรับ-ส่งนักเรียน
5. บริการรักษาความปลอดภัยในโรงเรียน
6. บริการด้านการสื่อสาร
7. การจัดบริการศิษย์เก่า
8. การจัดร้านค้าของโรงเรียน
9. การเรียนรักษาดินแดนและการยกเว้นการเกณฑ์ทหาร

จุดมุ่งหมาย

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษาบทนี้แล้วสามารถปฏิบัติได้ดังนี้

1. ยกตัวอย่างการบริการสงเคราะห์และสวัสดิการนักเรียนที่สามารถจัดได้ในโรงเรียนอย่างน้อย 6 ชนิด
2. ให้เหตุผลในการเลือกจัดบริการต่าง ๆ นี้ได้
3. อธิบายการจัดบริการสงเคราะห์และสวัสดิการนักเรียนในแง่ของความจำเป็น ประโยชน์ หลักการ และเหตุผลรูปแบบการดำเนินงาน ตลอดจนปัญหาอุปสรรคได้อย่างน้อย 1 ชนิด

สาระสำคัญ

1. นักเรียนบางคนมีสติปัญญาสูงแต่ขาดทุนทรัพย์ในการเล่าเรียน ผู้บริหารควรจัดหาทุนให้เพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่ขัดสนได้มีโอกาสเรียนต่อ ทุนการศึกษาอาจจัดในรูปของการให้เปล่า เงินยืมเพื่อการศึกษาหรือบริการจัดหางานทำ เงินทุนอาจได้จากรัฐบาลหรือเอกชน การให้ทุนควรพิจารณาอย่างรอบคอบโดยมีคณะกรรมการรับผิดชอบ ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อจัดหาทุนให้เพียงพอกับความต้องการของนักเรียน
2. นักเรียนบางคนไม่ได้รับประทานอาหารกลางวันซึ่งอาจมีสาเหตุต่างกัน การที่นักเรียนต้องอดอาหารทำให้มีผลกระทบต่อสุขภาพและการเรียนของนักเรียน การจัดบริการอาหารกลางวันจะช่วยให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางอย่างถูกต้องและเพียงพอและช่วยให้นักเรียนมีสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร การจัดบริการอาหารกลางวันอาจกระทำได้หลายแบบ เช่น โรงเรียนจัดทำเอง นักเรียนช่วยกันทำหรือให้ผู้อื่นนำมาขายบพาทของผู้บริหารโรงเรียน คือการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น จัดหาบุคลากรและควบคุม
3. การนันทนาการ หมายถึงการพักผ่อนหย่อนใจด้วยการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และมีผลทางอ้อมต่อสุขภาพทางร่างกายและสุขภาพจิต นันทนาการมีความ

จำเป็นเพราะความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและปัญหาต่าง ๆ ตลอดจนแหล่ง
อบายมุขต่าง ๆ นันทนาการอาจจัดได้หลายรูปแบบ ทั้งกิจกรรมด้านกีฬา ดนตรี
ตลอดจนงานอดิเรกต่าง ๆ การจัดนันทนาการจะต้องให้เหมาะสมกับสภาพ
ของนักเรียน และนักเรียนสามารถกระทำได้ในเวลาว่างด้วยความสมัครใจ
การจัดนันทนาการจะไม่ได้ผลถ้าบุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดงบประมาณ
และขาดความร่วมมือจากบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ

4. ในสภาพปัจจุบันการบริการรับ-ส่งนักเรียนมีความจำเป็นมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อ
ความสะดวกและปลอดภัยของนักเรียน โรงเรียนอาจพิจารณาจัดบริการรับส่ง
นักเรียนตามความเหมาะสม ซึ่งทางโรงเรียนอาจจัดบริการเอง หรือให้ผู้อื่นจัดก็ได้
แต่ผู้บริหารจะต้องคอยควบคุมดูแลด้วย
5. โอกาสที่นักเรียนจะได้รับอุบัติเหตุในโรงเรียนนั้นมีมาก ดังนั้นโรงเรียนต้องมีบริการ
รักษาความปลอดภัยเพื่อสร้างสวัสดิคตินิสัยและเพื่อความอุ่นใจของผู้ปกครอง
แนวทางในการรักษาความปลอดภัยในโรงเรียน คือการให้ความรู้เกี่ยวกับ
ความปลอดภัย และการจัดสิ่งแวดลอมภายในโรงเรียนให้เหมาะสม ผู้บริหาร
จะต้องจัดตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบและให้การสนับสนุนตลอดจนติดต่อประสาน
งานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
6. นักเรียนและบุคลากรต่าง ๆ ในโรงเรียนอาจมีความจำเป็นต้องติดต่อสื่อสารกับ
บุคคล หน่วยงานภายนอก การจัดบริการด้านสื่อสารจะช่วยอำนวยความสะดวก
ให้กับนักเรียนในด้านจดหมาย โทรเลข พัสดุ ทัศนิตี โทรศัพท์ เป็นต้น
7. ศิษย์เก่าของโรงเรียนนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างสนับสนุนความ
เจริญก้าวหน้าของโรงเรียนเป็นอย่างมาก ดังนั้น โรงเรียนควรติดต่อกับศิษย์เก่า
ด้วยการนำศิษย์เก่าเข้าสู่โรงเรียนในโอกาสต่าง ๆ หรือให้ข่าวสารต่าง ๆ แก่ศิษย์เก่า

8. นักเรียนบางคนอาจขาดอุปกรณ์การเรียนอย่างกะทันหัน ซึ่งอาจหาซื้อได้จากร้านค้าของโรงเรียน การจัดร้านค้าของโรงเรียนนอกจากจะช่วยอำนวยความสะดวกให้กับนักเรียนและบุคลากรต่าง ๆ แล้วยังมีส่วนช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ด้านวิชาชีพให้กับนักเรียนอีกด้วย ผู้บริหารจะต้องกำหนดนโยบายและให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ด้วย
9. การเรียนรักษาดินแดนนับว่ามีประโยชน์ทั้งส่วนตัวนักเรียนเองและส่วนรวม ผู้บริหารต้องให้การสนับสนุน อำนวยความสะดวกประสานงานกับบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ

เนื้อหา

7.1 บริการทุนการศึกษา

ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของการศึกษาเล่าเรียน คือ ทุนทรัพย์หรือเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาเล่าเรียนที่มีค่าใช้จ่ายภาคบังคับ เป็นที่น่าเสียดายยิ่งว่า มีนักเรียนเป็นจำนวนมากไม่มีโอกาสที่จะได้ศึกษาเล่าเรียนในระดับสูง ทั้งนี้ เพราะความยากจนและขาดทุนทรัพย์ ถึงแม้ว่าจะมีสติปัญญาสูงก็ตาม ดังนั้น หากมีโอกาสและมีความสามารถในด้านต่าง ๆ ผู้บริหารโรงเรียนน่าจะจัดดำเนินการเรื่องทุนการศึกษาให้กับนักเรียนที่ขาดทุน เพื่อเปิดโอกาสให้ได้รับการศึกษาตามสติปัญญา ความสามารถอันจะเป็นประโยชน์ต่อตัวนักเรียนเองและชุมชนต่อไป

7.1.1 วัตถุประสงค์ของการบริการทุนการศึกษา

1. ในการจัดบริการทุนการศึกษาในโรงเรียนนั้น เป้าหมายสำคัญอาจมีดังนี้
 1. เพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดทุน
 2. เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนที่มีความรู้ ความสามารถ มีสติปัญญาดี ได้ศึกษาเล่าเรียน ตามสมรรถนะของตน
 3. เพื่อแบ่งเบาภาระทางด้านเศรษฐกิจของผู้ปกครอง
 4. เพื่อส่งเสริมนักเรียนที่มีความประพฤติดี เรียนดี แต่ขาดทุนทรัพย์

7.1.2 ประเภทของทุนการศึกษา

การจัดบริการการศึกษาในโรงเรียนนั้น อาจจัดดำเนินการเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ทุนการศึกษา ซึ่งอาจเป็นทุนที่ให้เปล่า หรือ เป็นทุนที่มีข้อผูกพัน เช่น จะต้องกลับไปทำงานกับเจ้าของทุนในชั่วระยะหนึ่ง เป็นต้น
2. เงินยืมเพื่อการศึกษา ทางโรงเรียนอาจจัดหาเงินมาให้ให้นักเรียนขอยืมไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียน และนำมาคืนในภายหลังซึ่งเงินยืมนี้อาจเป็นเงินยืมระยะยาวหรือระยะสั้น
3. บริการจัดหางานทำ การช่วยหางานให้นักเรียนทำในขณะที่ว่างจากการเรียน ซึ่งอาจจะเป็นงานทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน จะช่วยให้นักเรียนมีรายได้เพื่อใช้เป็นทุนในการศึกษาเล่าเรียนต่อไป

7.1.3 แหล่งที่มาของเงินทุน

โรงเรียนสามารถจะจัดบริการด้านทุนการศึกษาได้กว้างขวางมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ แหล่งที่มาของทุนการศึกษานั้นอาจได้มาดังนี้

1. ทุนการศึกษาของรัฐบาล
2. ทุนการศึกษาที่เอกชน หรือองค์การห้างร้านต่าง ๆ บริจาคให้
3. ทุนการศึกษาที่ทางโรงเรียนได้จากการจัดกิจกรรมต่าง ๆ
4. ทุนจากการจัดตั้งมูลนิธิ หรือได้รับการสนับสนุนจากสมาคมศิษย์เก่า สมาคมครู ผู้ปกครอง

7.1.4 หลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้ทุนการศึกษา

ในการพิจารณาจัดสรรทุนหรือให้บริการด้านทุนการศึกษาแก่นักเรียน ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะกรรมการพิจารณาจัดสรรทุนต้องดำเนินการด้วยความรอบคอบยุติธรรมและถูกต้องตามความเป็นจริง หลักเกณฑ์ในการพิจารณาในทุนการศึกษานั้น ควรมีดังนี้ (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ 2520 : 32)

1. จุดมุ่งหมายของการให้ทุนการศึกษาก็คือ ให้ความช่วยเหลือทางการเงินโดยที่ถ้าไม่ได้รับความช่วยเหลือก็จะไม่สามารถเรียนหนังสือได้
2. ความช่วยเหลือทางการเงินทั้ง 3 ประการ คือ ทุนการศึกษา เงินยืม และการจัดหางานทำ อาจจัดให้นักเรียนได้รับแต่อย่างใดหรือรวมกันก็ได้
3. ค่าใช้จ่ายของนักเรียนควรจะมาจากรอบครัวของนักเรียนก่อน ทุนการศึกษาเป็นเพียงส่วนประกอบเท่านั้น
4. ในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือทางการเงิน น่าจะพิจารณาความสามารถทางการเรียนประกอบไปด้วย
5. โรงเรียนควรจะประกาศให้นักเรียนทราบว่า ค่าใช้จ่ายตลอดทั้งปีเป็นเท่าไร เพื่อนักเรียนจะได้ทราบและหาทางแก้ไขทางการเงิน
6. รายละเอียดของนักเรียนจะช่วยให้การพิจารณาให้ความช่วยเหลือทางการเงินได้ง่ายขึ้น

7. ควรจะมีคณะกรรมการเพื่อพิจารณาความช่วยเหลือทางการเงิน เพราะถ้าพิจารณาไม่รอบคอบ อาจไปช่วยเหลือบุคคลที่ไม่สมควรจะได้รับการช่วยเหลือก็ได้

8. ทุนบางประเภทเป็นทุนที่มีเกียรติ จะต้องพิจารณาการให้ทุนด้วยความรอบคอบเป็นพิเศษ

9. ในการพิจารณาให้ทุนการศึกษานั้น คณะกรรมการไม่น่าจะพิจารณาจากใบสมัครอย่างเดียว น่าจะลองสัมภาษณ์ด้วยเพื่อที่จะได้รายละเอียดที่แท้จริง

7.1.5 การดำเนินการงานบริการให้ทุนการศึกษา

การดำเนินการงานบริการให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่ขาดแคลนนั้น เป็นเรื่องค่อนข้างจะยุ่งยาก ดังนั้น ผู้บริหารจะต้องกำหนดแนวทางปฏิบัติให้ชัดเจน ซึ่งแนวทางในการดำเนินการมีดังนี้

1. ตั้งคณะกรรมการพิจารณานักเรียนที่สมควรได้รับทุน
2. คณะกรรมการให้นักเรียนที่ประสงค์จะขอทุนเขียนคำชี้แจงเหตุผลที่ขอรับทุน
3. คณะกรรมการขอหลักฐานและความเห็นเพิ่มเติมจากครูประจำชั้น อาจารย์ที่ปรึกษาฝ่ายแนะแนว และครูอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน
4. คณะกรรมการสัมภาษณ์นักเรียน
5. คณะกรรมการไปพบผู้ปกครองและสัมภาษณ์ผู้ปกครองที่บ้าน

7.1.6 บทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารในการจัดบริการทุนการศึกษา

บริการทุนการศึกษานับว่าเป็นเรื่องใหญ่ และมีความสำคัญมาก การบริการด้านนี้จะประสบผลสำเร็จและจัดได้กว้างขวางมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถของบริหารในการที่จัดหาเงินทุนการศึกษาให้มีจำนวนมากเพียงพอับความต้องการของนักเรียน โดยทั่วไปบทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารเกี่ยวกับเรื่องนี้มีดังนี้

1. กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดบริการทุนการศึกษา
2. วางแผนดำเนินการในการจัดหาทุน ทั้งจากการบริจาคและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งเงินทุน
3. ติดต่อประสานงานขอความร่วมมือ บริจาคบุคคล องค์กร นิติบุคคล

4. กำหนดผู้รับผิดชอบและจัดตั้งคณะกรรมการ
5. กำหนดระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ
6. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการบริการให้ทุนการศึกษาไปยังชุมชนเพื่อขอรับการสนับสนุนและรายงานผลการดำเนินการให้ทราบ

การจัดบริการทุนให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่มีความจำเป็นเกี่ยวกับทุนการศึกษาจะเป็นการช่วยให้นักเรียนได้มีโอกาสในการศึกษาเท่าเทียมกับผู้อื่น กิจการจัดบริการนี้จะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความสามารถ ความเข้าใจ เสียสละ ทั้งของผู้บริหาร และบุคลากรต่าง ๆ ปัจจัยสำคัญของการดำเนินการในด้านนี้ คือ เงิน ดังนั้น ผู้บริหารจะต้องมีความสามารถในการจัดหาเงินทุนให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสร้างความเชื่อถือ ศรัทธาและเห็นความสำคัญในบริการด้านนี้ให้กับบุคคล องค์กร สถาบันต่าง ๆ เพื่อที่จะได้ให้การสนับสนุนช่วยเหลือ หน่วยงานหรือสถาบันที่จะช่วยโรงเรียนได้เป็นอย่างดี ได้แก่ สมาคมครูและผู้บริหาร สมาคมศิษย์เก่า มูลนิธิ และองค์กรการกุศลต่าง ๆ ที่มีนโยบายการช่วยเหลือสนับสนุนในด้านนี้

7.2 บริการอาหารกลางวัน

อาหารและโภชนาการเป็นส่วนที่สำคัญยิ่งสำหรับการวางรากฐานการพัฒนาร่างกาย และสติปัญญาของเด็กแต่ละคน (วลัยทิพย์ สาชลวิจารณ์ 2524 : 2) ถ้าบุคคลใดได้รับอาหารที่มีคุณค่าเพียงพอมาโดยตลอดตั้งแต่เกิดบุคคลนั้นก็จะมีโอกาสที่จะมีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ทั้งสติปัญญาก็จะเจริญงอกงามเต็มที่เป็นกำลังสำคัญของสังคมและประเทศชาติ (ชวลิต รัตนกุล 2518 : 5)

ความสำคัญและความจำเป็นในเรื่องนี้ได้รับความสนใจจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกประเทศ สำหรับในประเทศไทยนั้น ความสนใจเรื่องนี้เริ่มเมื่อประมาณปี 2501 หน่วยงานที่สนใจด้านนี้ เช่น กรมการฝึกหัดครู ศึกษาเรื่องการจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียนตามชนบท สรุปว่า นักเรียนส่วนใหญ่กลับไปรับประทานอาหารกลางวันที่บ้าน โรงเรียนเป็นจำนวนมากไม่ได้จัดอาหารกลางวันไว้สำหรับนักเรียนของตน ต่อมา กองโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข สำนวจพบว่า นักเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา ซึ่งอาหารกลางวันจากผู้นำเข้ามาขายในโรงเรียนมากที่สุด มีส่วนน้อยที่นักเรียนรับประทาน

กลางวันโรงเรียนเป็นผู้จัดขึ้น จากนั้น ได้มีความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการจัดบริการอาหาร กลางวันมาโดยตลอด เช่น การจัดอบรมผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนในระดับประถมศึกษา มีเป้าหมายที่จะจัดโครงการบริการอาหารกลางวันให้ทั่วถึงทุกโรงเรียน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ 2520 : 39-40) ได้สรุปความจำเป็นที่โรงเรียนต้องจัดบริการ อาหารกลางวันในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. นักเรียนอยู่ไกลโรงเรียน ไม่มีเวลาพอที่จะกลับไปรับประทานอาหารกลางวันที่บ้าน หรือต้องออกจากบ้านแต่เช้าเพื่อมาโรงเรียน จึงจำเป็นต้องรับประทานอาหารที่โรงเรียน
2. แม่บ้านไม่อยู่ในฐานะที่จะปฏิบัติตนเป็นแม่บ้านเพียงอย่างเดียวได้ ต้องออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อช่วยครอบครัว จึงไม่มีเวลาที่จะทำอาหารกลางวันให้บุตรรับประทานได้
3. นักเรียนหลายคนนำอาหารไปรับประทานที่โรงเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะฐานะทางเศรษฐกิจหรือเหตุผลอย่างอื่น จึงทำให้โรงเรียนต้องจัดสถานที่ไว้ให้นักเรียนได้รับประทานอาหาร
4. ถ้าปล่อยให้เด็กไปรับประทานอาหารกลางวันนอกโรงเรียน ย่อมจะทำให้เกิดปัญหาได้หลายอย่าง เช่น

- 4.1 ปัญหาจราจรในขณะพัก
- 4.2 ปัญหาเกี่ยวกับจักรยานหรือจักรยานยนต์หาย
- 4.3 ปัญหาเกี่ยวกับการกลับมาเรียนไม่ทันเวลา
- 4.4 ปัญหาเกี่ยวกับระเบียบวินัยอื่น ๆ

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้โรงเรียนต้องจัดบริการเกี่ยวกับอาหารของนักเรียนโรงเรียนจำเป็นต้องจัดสถานที่ไว้เพื่อให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวัน

7.2.1 ความหมายและขอบข่ายของการจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียน

โครงการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียน หมายถึง โครงการส่งเสริมการจัดอาหารให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันที่โรงเรียนเพื่อส่งเสริมภาวะโภชนาการที่ดี การเลือกอาหารที่ถูกต้องตามกำลังเงินและเศรษฐกิจทั้งยังส่งเสริมการพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคมของเด็ก การจัดบริการอาหารกลางวัน หมายถึง อาหารกลางวันโรงเรียนจัดทำขึ้น เพื่อขายให้กับนักเรียนโดยไม่คิดกำไร เพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่ครบถ้วน ได้สัดส่วน (ทวิริสม์ ธนาคม 2521 : 34) การจัดอาหารกลางวันช่วยให้เด็กได้รู้จักเลือกรับประทานอาหารได้ถูกต้องถูกส่วน รู้จักรับประทานอาหารร่วมกับผู้อื่นและยังเป็นหลักประกันว่าอย่างน้อยในวันนั้น เด็กได้รับสารอาหารต่าง ๆ หนึ่งในสามของความ ต้องการในวันหนึ่ง (วิธนา วีระไวทยะ 2524 : 21) จึงเห็นได้ว่าการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนเป็น

การบริการอนามัยให้แก่นักเรียน เพราะอาหารที่ทางโรงเรียนปรุงหรือควบคุมย่อมมีคุณภาพหรือประโยชน์มากกว่าวิธีอื่น ๆ

7.2.2 วัตถุประสงค์และความมุ่งหมายในการจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียน

ความมุ่งหมายหลักในการจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียน คือ การบริการอนามัยให้แก่นักเรียน อย่างไรก็ตาม ได้มีผู้กล่าวถึงวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายในการจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียนไว้ในที่ต่าง ๆ กัน

สมัย รื่นสุข (สมัย รื่นสุข 2524 : 69) ได้กล่าวว่า การจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียนมีความมุ่งหมายในการจัดดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่ถูกส่วน มีคุณประโยชน์ต่อร่างกาย
2. เพื่อให้นักเรียนรู้จักรับประทานอาหารอย่างถูกหลักอนามัย
3. เพื่อสร้างสุขนิสัยในการรู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย
4. เพื่อฝึกให้เด็กรู้จักมารยาท และวัฒนธรรมในการรับประทานอาหาร เช่น การนั่งโต๊ะ การเคี้ยว การดักอาหาร การคุยในระหว่างรับประทานอาหาร
5. เพื่อให้ความสะอาดแก่นักเรียน และผู้ปกครอง ในเรื่องการเตรียมอาหารให้เด็กนำมารับประทานที่โรงเรียน
6. เพื่อช่วยเหลือผู้ปกครองในทางเศรษฐกิจ เพราะโรงเรียนจัดราคาขาย่อมเยากว่า
7. เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้รับความรู้ ความเข้าใจในเรื่องปรุงอาหาร และการเตรียมอาหารที่ถูกหลักอนามัย
8. เพื่อให้รู้จักการเข้าสังสรรค์ในโต๊ะอาหารและรู้จักช่วยเหลือเพื่อนร่วมโต๊ะ
9. เพื่อฝึกการเป็นพลเมืองดีให้แก่เด็กตั้งแต่เยาว์วัย

พนัส หันนาคินทร์ (พนัส หันนาคินทร์ 2513 : 223) กล่าวว่า การที่โรงเรียนจัดอาหารกลางวันจำหน่ายแก่นักเรียนก็ด้วยจุดมุ่งหมายสำคัญ 2 ประการ คือ

1. เพื่อให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าถูกสุขลักษณะโดยพอเพียงและโดยประหยัด
2. เพื่อประโยชน์ในด้านการศึกษา โรงเรียนย่อมถือโอกาสอบรมมารยาทในการรับประทานอาหารแก่นักเรียนในภาคปฏิบัติ ซึ่งตามปกติโรงเรียนมักจะไม่ค่อยมีโอกาสเช่นนั้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้เน้นถึงการดำเนินการบริการอาหารกลางวันโดยที่วัตถุประสงค์ที่สำคัญ ๆ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2525 : 2-4)

1. เพื่อให้นักเรียนทุกคนได้รับประทานอาหารกลางวันที่มีปริมาณเพียงพอและมีคุณค่าทางโภชนาการในราคาประหยัด สำหรับนักเรียนขาดแคลนให้ได้รับประทานโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย
2. เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ เห็นความสำคัญและความสามารถในการนำหลักโภชนาการไปใช้ในชีวิตประจำวัน
3. เพื่อให้โรงเรียนได้มีโอกาสควบคุมในเรื่องคุณภาพ และความสะอาดของอาหาร และควบคุมไม่ให้นักเรียนออกไปซื้ออาหารที่ไม่ถูกอนามัยนอกเขตโรงเรียน
4. เพื่อให้นักเรียนได้ใช้วัสดุที่จะต้องจัดอาหารกลางวันในกลุ่มวิชาการงานพื้นฐานอาชีพ โดยนักเรียนไม่ต้องซื้อวัสดุเอง
5. เพื่อเผยแพร่โภชนาการศึกษแก่เด็กนักเรียน

จึงพอสรุปได้ว่า การจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียนควรยึดถืออยู่บนวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายดังต่อไปนี้ (เชาวน์ มณีวงษ์ 2527 : 67-68)

1. ความมุ่งหมายทางการศึกษา

การบริการอาหารกลางวันมีส่วนสัมพันธ์กับโครงการต่าง ๆ อาทิเช่น โครงการพัฒนาส่งเสริมสุขภาพอนามัย การสอนสุขศึกษา เป็นต้น ยิ่งกว่านั้น โครงการบริการอาหารกลางวันยังเปรียบเสมือนเป็นห้องทดลองให้กับบรรดาวิชาการต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น

1.1 วิชาสุขศึกษา ทั้งครูและนักเรียนจะได้ทราบว่าวิชาที่ได้สอนและร่ำเรียนในห้องเรียนนั้น นำไปปฏิบัติได้ถูกต้องเพียงใด โดยเฉพาะจะเป็นเครื่องช่วยให้ครูสามารถประเมินผลการสอนของตนและนำไปปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น

1.2 วิชาวิทยาศาสตร์สาขาเกษตรศาสตร์ และโภชนาการ นักเรียนจะได้ลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเองและเรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรง

1.3 วิชาสังคมศึกษา ความเกี่ยวข้องกับวิชานี้ ส่วนมากอยู่ที่เรื่องมรรยาทสังคมว่าด้วยการรับประทานอาหารร่วมกัน มรรยาททางสังคม ฯลฯ

1.4 วิชาคณิตศาสตร์ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการจับจ่ายค่าอาหาร คำนวณเงินงบประมาณที่ตนมีอยู่ การซื้อ การทอนเงิน เป็นต้น

2. ความมุ่งหมายทางด้านโภชนาการ

2.1 ช่วยให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณภาพ คุณค่าครบถ้วนที่ร่างกายต้องการ

2.2 ช่วยป้องกันมิให้นักเรียนเป็นโรคขาดธาตุอาหาร ซึ่งมักจะพบกันมากในชนบท

2.3 ช่วยป้องกันและยับยั้งโรคติดต่อทางอาหาร เพราะโรงเรียนสามารถควบคุมได้

2.4 ช่วยสร้างประสบการณ์แก่นักเรียนและผู้ปกครองด้านโภชนาการ

3. ความมุ่งหมายทางด้านเศรษฐกิจ

3.1 ลดค่าครองชีพของนักเรียน ครูอาจารย์และเจ้าหน้าที่ของโรงเรียน

3.2 ให้ความสะดวกแก่นักเรียน ครูอาจารย์ เจ้าหน้าที่ ในการซื้อหาอาหารรับประทาน

3.3 ช่วยให้นักเรียนที่มีฐานะยากจนได้รับประทานอาหารกลางวัน

3.4 ช่วยให้นักเรียนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และรู้จักการทำงานร่วมกับคนอื่น ๆ

จะเห็นว่า การจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียนนั้น เป้าหมายหลัก คือการเสริมสร้างสุขภาพอนามัยให้แก่ นักเรียน นอกจากนั้นยังได้รับประโยชน์ในการเสริมสร้างประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ ให้กับนักเรียน ครูอาจารย์ และผู้เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตามการจัดบริการอาหารกลางวันมุ่งแก้ไขภาวะโภชนาการที่ไม่ดีของนักเรียน ช่วยให้นักเรียนที่ขาดสภาวะแคลนได้มีอาหารกลางวันรับประทาน บริการนี้จึงไม่หวังผลกำไร ผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ จึงต้องมีความเสียสละอย่างแท้จริง

ประดิษฐ ฮาบเจริญ (ประดิษฐ ฮาบเจริญ และคณะ 2519 : 134) กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. ช่วยนักเรียนประหยัด ทางโรงเรียนคิดราคาถูกไม่มุ่งกำไร

2. นักเรียนจะได้กินอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ คือ ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ

3. ให้ประโยชน์ทางการศึกษา เด็กมีประสบการณ์ด้านประกอบอาหาร และการ

จำหน่ายอาหาร รู้จักเลือกบริโภคอาหารที่มีคุณค่าและรู้จักสงวนคุณค่าของอาหาร

4. เปิดโอกาสให้นักเรียนฝึกนิสัยการบริโภคที่ดี มีมรรยาทในการรับประทานอาหาร
ในสังคม

5. นักเรียนได้ฝึกฝนทางคหกรรมศาสตร์ คือ เรียนแล้วได้ปฏิบัติ

6. สงเคราะห์เด็กที่ยากจน ช่วยแก้ปัญหาของเด็ก การที่เด็กไม่ได้รับประทานอาหาร
อาจทำให้เด็กเกิดปมด้อย

7. มีประโยชน์ในทางผลพลอยได้อื่น ๆ เช่น รู้จักล้างมือก่อนรับประทานอาหาร
รู้จักทำสวนครัวเพื่อใช้ประกอบอาหารในครอบครัว รู้จักเลี้ยงสัตว์เพื่อทำอาหารในครอบครัว

7.2.3 หลักการในการจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียน

ก่อนที่จะมีการดำเนินการบริการอาหารกลางวันในโรงเรียน ผู้บริหารหรือผู้
เกี่ยวข้องจะต้องทราบข้อมูลต่าง ๆ อย่างเพียงพอเสียก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องสำรวจสิ่ง
ต่อไปนี้ก่อน คือ (ทวี ฤกษ์สำราญ 2520 : 81-82)

1. สำรวจเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน
2. สำรวจสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เช่น ที่ตั้งของโรงเรียน การคมนาคม
ตลาด เป็นต้น
3. สภาพเศรษฐกิจทั่วไปของชุมชนที่ตั้งของโรงเรียนและใกล้เคียง

7.2.4 รูปแบบการจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียน

การจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียนสามารถจัดดำเนินการได้หลายรูปแบบ
ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับนโยบาย ความพร้อมในด้านต่าง ๆ ความต้องการของนักเรียน ตลอดจน
สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ดังนั้น โรงเรียนควรพิจารณาจัดบริการอาหาร
กลางวันในโรงเรียนให้เหมาะสม โดยปกติแล้ว การจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียนมี
อยู่ 4 รูปแบบ ดังนี้

- 7.2.4.1 โรงเรียนจัดทำให้แก่นักเรียน
- 7.2.4.2 นักเรียนจัดทำอาหารเอง
- 7.2.4.3 จ้างหรือให้ผู้อื่นมาขาย
- 7.2.4.4 นักเรียนนำอาหารมารับประทานเอง

7.2.4.1 โรงเรียนจัดทำให้แก่นักเรียน รูปแบบของการจัดบริการอาหารกลางวัน ในโรงเรียนที่โรงเรียนจัดทำให้แก่นักเรียน หรือที่เรียกว่า School Lunch Program นั้น ถ้าหากสามารถจัดได้จะก่อให้เกิดผลดีหลายประการ ดังนี้ (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ 2520 : 40)

1. อาหารถูกสัดส่วน
2. อาหารสะอาดถูกหลักอนามัย
3. อาหารราคาถูก
4. นักเรียนมีโอกาสได้รับการอบรมแนะนำเกี่ยวกับบรรยากาศในการรับประทานอาหาร
5. นักเรียนได้พบปะสังสรรค์กันทำให้เกิดผลดีทางสังคม
6. นักเรียนไม่ต้องออกไปข้างนอกโรงเรียน ย่อมทำให้ลดปัญหาหลายอย่างลงได้

7. เปิดโอกาสให้นักเรียนทางด้านเกษตรและโภชนาการได้ลงมือปฏิบัติจริง การจัดบริการอาหารกลางวันที่โรงเรียนเป็นผู้จัดทำให้แก่นักเรียนนั้น จะต้องคำนึงถึงปัจจัยประกอบในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ และเนื่องจากเป้าหมายหลัก คือ การบริการมิได้หวังผลกำไร ผู้เกี่ยวข้องจึงต้องมีความเสียสละอย่างแท้จริง เพื่อให้การจัดบริการอาหารกลางวันแบบที่โรงเรียนเป็นผู้จัดทำให้แก่นักเรียนดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพนั้น น่าจะได้คำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ (สมัย รื่นสุข 2524 : 71-72)

1. การจัดหน่วยงานและตัวบุคคล ซึ่งอาจประกอบด้วย

1.1 ศึกษานิเทศก์และแผนกอาหารกลางวันของโรงเรียน ช่วยแนะนำและวางโครงการ ตลอดจนการจัดหาอุปกรณ์ คนงานและอื่น ๆ

1.2 ครูและเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ มีหน้าที่ควบคุมอาหาร ดูแลความสะอาด จัดทำรายการอาหารประจำวัน และควบคุมการเสิร์ฟด้วย

2. การเตรียม การเก็บ และการบริการอาหาร

2.1 การจัดและเก็บอาหารต้องมีเกณฑ์ ต้องมีความรู้ ในการกำจัดอาหารบูดเสีย ทั้งอาหารแห้งและอาหารสด

2.2 การเตรียมและเก็บอาหารให้น่าดู และรสชาติ ต้องมีความรู้ในการปรุงอาหาร รสต่าง ๆ ต้องรู้คุณค่าของอาหาร ตลอดจนต้องรู้ว่าอาหารใดที่นักเรียนไม่ชอบ

2.3 การบริการต้องรวดเร็ว จัดให้สวยงามเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้นักเรียนตั้งใจ

3. การจัดครัว ต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

3.1 ครัว ต้องติดอยู่กับโรงอาหาร ในครัวมีเตา มีปล่องไฟขึ้นเพื่อไม่ให้ควันรบกวนและมีหน่วยต่าง ๆ เช่น ที่ล้างชาม ทำกับข้าว ที่ล้างผัก ที่ทำของหวานอยู่ใกล้เพื่อไม่ให้เปลืองแรงงาน โดยการไปโน่นมานี้ให้รักษาความสะดวก และมีที่ทิ้งเศษอาหารโดยมีฝาปิดด้วย

3.2 อุปกรณ์และการจัด ที่ล้างชามมีสบู่ ฯลฯ แปรง เตาขนาดต่าง ๆ กระจกขนาดต่าง ๆ ที่ทำกับข้าวแยกกันกับที่ทำของหวาน ที่ทำเนื้อ ทำผักสด มีที่วางจานข้าวที่เก็บซ้อนซ้อน ฯลฯ

4. ด้านความสะดวก ครูผู้ควบคุมต้องดูแลการปรุงอุปกรณ์ต่าง ๆ เครื่องตบแต่งห้องอาหารต้องสะอาด ปราศจากแหล่งเพาะแมลงวัน ผ้าปูโต๊ะหมั่นซักล้าง

5. การแนะนำ ในการรับประทานอาหารที่มีคุณค่า มีการโฆษณาทำป้ายโฆษณา สอนวิชาโภชนาการให้เป็นที่สนใจให้ดูภาพยนตร์ที่มีนิสัยในการรับประทานอาหารที่ดี ๆ โรงอาหารควรมีรูปอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายในมือหนึ่ง ๆ ควรเลือกรับประทานอาหาร

6. บริการอาหารแบบช่วยตนเอง ให้นักเรียนทุกคนช่วยตัวเองในการเดินไปซื้ออาหาร เข้าแถวรับถาดใส่อาหาร ซ้อนซ้อน ซ้อนของหวาน อาหารของหวาน เครื่องดื่ม แก้วน้ำ และชำระเงินที่ปลายโต๊ะ แล้วไปหาที่โต๊ะนั่งที่จัดไว้ให้ด้วยตนเอง เมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้ว ให้นำจานไปวางรวมไว้ที่ซึ่งกำหนดให้

ประโยชน์ของการบริการแบบช่วยตนเอง

1. ไม่เปลืองแรงงาน ใช้คนเสิร์ฟประจำที่โต๊ะเพียง 3-4 คนเท่านั้น
2. สะดวกทันใจ ไม่เสียเวลา เพราะมีการเข้าแถวและมีวัฒนธรรมดี
3. เห็นอาหารล่วงหน้าเป็นการยั่วให้อยากรับประทาน
4. ฝึกเด็กในการรู้จักช่วยเหลือตนเอง
5. เหมาะสำหรับนักเรียนมาก เพราะครูควบคุมได้สะดวกและง่ายต่อการอบรมเรื่องรับประทานอาหาร

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2525 : 40) ได้เสนอแนะว่า โรงเรียนที่จะจัดบริการอาหารกลางวัน ควรจะดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. สํารวจข้อมูลและความพร้อมในเรื่องต่อไปนี้
 - 1.1 บุคลากรที่จะดำเนินการ อาจประกอบด้วยคณะครูทั้งโรงเรียน ภารโรงและนักเรียน
 - 1.2 ทุนหรืองบประมาณในการดำเนินงาน เช่น เงินงบประมาณ เงินที่มีผู้บริจาค โรงเรียนจัดหาตนเอง ฯลฯ
 - 1.3 วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่จำเป็นในการประกอบอาหาร และการประกอบเลี้ยง
 - 1.4 สถานที่ที่จะประกอบอาหาร จ่ายอาหารและรับประทานอาหาร
 - 1.5 จำนวนนักเรียนที่จะเข้ารับบริการรับประทานอาหาร
 - 1.6 แหล่งผลิตอาหารและสถานที่ที่จะจ่ายอาหาร
 - 1.7 แหล่งน้ำใช้ น้ำบริโภค
 2. จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการ
 3. ประชุมกรรมการเพื่อพิจารณาวางแผนงานในเรื่องต่อไปนี้
 - 3.1 กำหนดจุดมุ่งหมาย เป้าหมายอย่างแจ่มชัด
 - 3.2 กำหนดวิธีและระบบของการจัดการ
 - 3.3 กำหนดราคาขายที่เป็นธรรมแก่นักเรียน
 - 3.4 พิจารณากำหนดตัวบุคคลที่จะรับผิดชอบดำเนินการ
 - 3.5 กำหนดวิธีการเกี่ยวกับระบบการเงิน การบัญชี
 - 3.6 ชี้แจงปัญหาให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบ
 4. ดำเนินการในเรื่องต่อไปนี้
 - 4.1 จัดหาทรัพยากรการบริหารให้ครบครัน อาทิเช่น กำลังคน กำลังงาน ทุนดำเนินการ วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น สถานที่ประกอบอาหาร เจ้าหน้าที่อาหาร
 - 4.2 กำหนดรายการอาหารล่วงหน้า
 - 4.3 กำหนดเวลา วิธี เกี่ยวกับการบริการและการจัดซื้อ
 - 4.4 กำหนดเวลาจ่ายอาหาร เปิด-ปิด การบริการ
- ชวลิต รัตนกุล (ชวลิต รัตนกุล 2521 : 196-203) ได้กล่าวถึงวิธีการดำเนินงานบริการอาหารกลางวันในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. เกี่ยวกับอาคารสถานที่สำหรับประกอบอาหาร รับประทานอาหารและวัสดุเครื่องใช้ โรงเรียนต้องคำนึงถึงความสะอาดสบายเมื่อคัดเลือกหรือก่อสร้างใหม่ก็ตามเป็นอันดับแรก ความสวยความงามเป็นอันดับรองลงมา เช่น สะดวกในการทำความสะอาด บรรยากาศโปร่งเย็นสบาย

2. เครื่องใช้ประกอบอาหาร ถ้าฐานะการเงินอำนวย ควรใช้เครื่องประกอบอาหารที่ทนทาน เหมาะสมที่สุด เช่น อ่างล้างชามที่ทำด้วยเหล็กไม่เป็นสนิมย่อมดีกว่าอ่างกระเบื้องเคลือบ แม้จะมีราคาแพงกว่ากัน แต่ความทนทานดีกว่า ไม่แตกง่าย มีอายุการใช้งานยาวนาน ถูกและประหยัดกว่าในระยะยาว ซ้ำยังทำความสะอาดง่ายและนำใช้ดีกว่ากัน

3. บุคคลที่จะดำเนินงานควรมีความรู้ในเรื่องโภชนาการและการประกอบการ ไม่ควรปล่อยให้อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของแม่ครัว ถ้าโรงเรียนมีการสอนกลุ่มวิชาการงาน พื้นฐานอาชีพ ก็อาจให้นักเรียนเป็นผู้ประกอบอาหาร ภายใต้การแนะนำของครูเพื่อให้ถูกหลัก ถูกเกณฑ์โดยมีคณานการโรงเรียนลูกมือและผู้ช่วยเหลือ ผู้ที่ทำหน้าที่ประกอบอาหารต้องสะอาด ไม่มีโรคติดต่อแต่งตัวเรียบร้อย มีผ้ากันเปื้อนด้วย

4. การเงินต้องเป็นระบบ ระเบียบ มีคณะกรรมการเก็บรักษาและจ่ายเงิน พร้อมทั้งเป็นผู้กำหนดราคาจำหน่ายที่เหมาะสมและเป็นธรรมกับนักเรียน

5. การจัดรายการอาหารควรถือหลักว่า อาหารมื้อกลางวันควรจะได้หนึ่งในสามของอาหารที่เด็กรับประทานในหนึ่งวัน ดังนั้น ก่อนที่จะจัดรายการอาหารควรศึกษาเสียก่อนว่า ในท้องถิ่นนั้นรับประทานอาหารกันอย่างใด อาหารเข้าเย็นที่เด็กรับประทานมาจากบ้านเป็นอย่างไร แล้วจึงจัดรายการให้เหมาะสม หรืออาจจะให้นักเรียนเป็นผู้กำหนดรายการอาหาร โดยครูเป็นผู้แนะนำดูแลการกำหนดรายการอาหาร ต้องคำนึงถึงคุณค่า ความเหมาะสม รสอาหารและวัตถุดิบที่จะนำมาประกอบอาหารตามฤดูกาลอีกด้วย

6. การประกอบอาหาร การเลี้ยงอาหาร ควรมีเทคนิค วิธีการและความสะอาดซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

6.1 การทำงานควรใช้วิธีการที่ถูกต้องตามหลักการประหยัดแรงงาน เวลาและงบประมาณ

6.2 การเตรียม การหุงต้ม ควรคำนึงถึงคุณค่าของอาหารและหลักโภชนาการให้มากที่สุด เช่น ล้างผักแล้วจึงหั่น มิใช่หั่นแล้วนำไปล้าง เคี้ยวเนื้อไฟอ่อนเป็นเวลานาน แต่ต้มผักต้องใช้ไฟแรงและปิดฝา ใช้เวลาสั้น เป็นต้น

6.3 ต้องถือความสะอาดเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะป็นโรงครัว เครื่องมือเครื่องภาชนะ
ทุกอย่าง

7. วิธีการบริการอาหารควรเป็นแบบช่วยตัวเองจะสะดวกและเหมาะสมที่สุด
โดยวางเครื่องมือเครื่องใช้ให้ถูกต้องตามลำดับที่ต้นทาง นักเรียนเข้าแถวตามลำดับของการมา
รับบริการก่อนหลัง เพื่อหยิบถาดอาหาร หรือภาชนะอื่นเพื่อรับอาหารที่มีผู้ตักใส่ให้ แล้วจึงนำ
ไปรับประทานที่ที่จัดไว้ให้

หน้าที่ของผู้บริหารในการจัดบริการอาหารกลางวันแบบโรงเรียนจัดทำให้แก่นักเรียน

การจัดบริการอาหารกลางวันแบบโรงเรียนจัดทำให้แก่นักเรียนนั้น นับว่าเป็นเรื่องที่
ผู้บริหารจะต้องให้ความสนใจและจัดดำเนินการด้วยความรอบคอบ บทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร
เกี่ยวกับการจัดบริการอาหารกลางวันแบบนี้ อาจประมวลได้ดังนี้

พันธ์ หันนาคินทร์ (พันธ์ หันนาคินทร์ 2513 : 224-225) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของครูใหญ่
ในการจัดบริการอาหารกลางวันแบบโรงเรียนจัดทำให้แก่นักเรียน ดังนี้

1. จัดครูผู้ทำหน้าที่นี้ ตามปกติจะใช้ครูผู้มีความรู้ทางด้านโภชนาศาสตร์
2. จัดหาเครื่องใช้ให้พอเพียง เช่น เครื่องประกอบอาหาร ภาชนะสำหรับใส่อาหาร
ตลอดจนที่นั่งรับประทาน

3. ควบคุมการเงิน

4. กำหนดเวลารับประทานอาหารและวิธีแจกจ่ายอาหาร

5. การจัดครูผู้ควบคุมการรับประทานอาหารของนักเรียน

คณะนิติบัณฑิตวิทยาลัย แผนกบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (นิติศ
ปริญญญาโท แผนกวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2518 : 69)
ได้สรุปแนวทางเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนต่อการจัดบริการอาหารกลาง
วันแบบโรงเรียนจัดทำให้แก่นักเรียนไว้ดังนี้

1. มอบหมายให้ครู อาจารย์ เจ้าหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยตรง ซึ่งคงได้
แก่ ครู อาจารย์ที่มีความรู้ทางด้านโภชนาการ ทั้งนี้ เพื่อการจัดอาหารที่ได้สัดส่วนตามหลักวิชา

2. สนับสนุน จัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ให้เพียงพอกับจำนวนที่ต้องการ เช่น
ภาชนะ ถ้วยชาม เครื่องประกอบอาหาร ที่นั่งสำหรับรับประทานอาหาร เป็นต้น

3. ควบคุมด้านการเงิน การบริการด้านนี้พึงระวังและระลึกลู่เสมอว่า การจัดบริการนี้เพื่อนักเรียนเป็นสำคัญ ดังนั้น ผลประโยชน์อันอาจเกิดจากกิจการนี้พึงใช้จ่ายไปในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้โดยเฉพาะ ผู้บริหารต้องมีระบบตรวจสอบบัญชีรายรับ-จ่าย อย่างรัดกุม อาจตั้งอยู่ในรูปคณะกรรมการเก็บ รักษา และจ่ายเงินโดยเฉพาะก็ได้

4. ควรกำหนดเวลารับประทานอาหาร หรือช่วงเวลาการรับประทานอาหารให้ชัดเจน

5. กำหนดวิธีการแจกจ่ายหรือรับอาหารตามสภาพ อาจจะเป็นแบบครอบครัว คือเป็นโต๊ะ ๆ ละ 6 คน หรือจัดแบบรายบุคคล เข้าแถวรอรับอาหาร ก็ได้สุดแต่ความสะดวก

6. จัดเวรรักษาการณ์ ควบคุมการรับประทานอาหาร การรักษาความสะอาด การรักษามารยาทในการกิน การตรวจสอบคุณภาพ ความสะอาด ราคาของอาหาร

ธีรยุทธ เสนิงวงศ์ ณ อยุธยา (ธีรยุทธ เสนิงวงศ์ ณ อยุธยา 2526 : 88) มีความเห็นเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารว่า การจัดบริการอาหารกลางวันจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล เมื่อผู้บริหารโรงเรียนได้แสดงบทบาทและปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถ ดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมและสนับสนุนให้จัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียน โดยให้ความร่วมมือในการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร เวลา สถานที่ อุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ให้พอเพียงแก่ความต้องการ

2. แสดงความสนใจและกระตือรือร้นต่อโครงการจัดบริการอาหารกลางวัน ให้ปรากฏแก่ผู้ร่วมงาน เพื่อเป็นการโน้มน้าวให้ผู้ร่วมงานเห็นความสำคัญของการจัดบริการ

3. ให้คำปรึกษา แนะนำ ในการดำเนินการ เพื่อให้การจัดบริการอาหารกลางวัน เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

4. จัดหาแหล่งความช่วยเหลือสำหรับโครงการการจัดบริการอาหารกลางวันจาก บริษัท ห้างร้าน สมาคม มูลนิธิ ราชินี โรงงานต่าง ๆ คหบดี หรืออาจทำเป็นรายได้เพื่อสนับสนุนกิจการ เช่น โครงการเหรียญสี่ของกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

5. ประสานงานกับชุมชนเพื่อขอความร่วมมือในการดำเนินการตามโครงการ เช่น ขอให้ประชาชนให้ความร่วมมือในโครงการบางอย่าง หรือความช่วยเหลือด้านอื่น ๆ

6. จัดให้ครูที่รับผิดชอบในการดำเนินโครงการจัดบริการอาหารกลางวัน มีชั่วโมง สอนน้อยลง เพื่อที่จะได้รับผิดชอบได้เต็มที่

7. ติดตามผลการจัดบริการอาหารกลางวันเป็นระยะ ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อปรับปรุงแก้ไขการจัดบริการในครั้งต่อไปให้ดีขึ้น ให้กำลังใจผู้รับผิดชอบเมื่อปฏิบัติหน้าที่ได้ผลดี

อุปสรรคและปัญหาในการจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียนแบบโรงเรียนจัดทำให้นักเรียน

วิทยาลัยครูเชียงราย (วิทยาลัยครูเชียงราย 2525 : 89) ได้จัดสัมมนาเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาเป็นนโยบายสำคัญของสำนักงานการศึกษาแห่งชาติที่จะจัดหาอาหารกลางวันให้กับนักเรียนโดยทั่วถึงกัน การสัมมนาครั้งนี้ มีครูประจำการในโรงเรียนที่จัดบริการอาหารกลางวัน แบบที่โรงเรียนจัดทำให้เข้าร่วม จำนวน 32 คน และได้สรุปปัญหาของการจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. ด้านบุคลากร ครูขาดประสบการณ์และความกระตือรือร้น มีชั่วโมงการสอนมาก ประกอบกับครูสอนไม่พอ ผู้ที่ได้รับการอบรมด้านโภชนาการไปแล้ว เป็นผู้ที่มีความรู้ดี มีความสนใจงานนี้มาก แต่ได้ย้ายไปอยู่โรงเรียนอื่นแล้ว ทำให้ขาดบุคลากร งานชะงัก สะดุดหยุดนิ่งไป

2. สถานที่ดำเนินงาน โรงเรียนส่วนใหญ่ยังขาดแคลนสถานที่ในการดำเนินงาน ได้แก่ ขาดครัว ขาดโรงอาหาร ไม่มีน้ำใช้ ดินไม่อำนวยต่อการเกษตร ดินเค็ม ไม่สามารถปลูกพืชเพื่อสนับสนุนโครงการนี้ได้

3. วัสดุอุปกรณ์ มีจำนวนไม่เพียงพอ ใช้งบประมาณสร้างโรงอาหาร แต่ไม่ใช้งบประมาณจัดสร้างโต๊ะ ม้านั่ง เครื่องใช้ในการหุงต้มและเครื่องใช้ในการบริการต่าง ๆ

4. การเงิน การใช้จ่ายเงินไม่คล่องตัว ต้องทำบัญชีหลายเล่มและต้องทำให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ บางครั้งเงินหมุนเวียนหมดลง บางครั้งขาดทุน ทำอาหารแพงก็ไม่มีใครซื้อ

5. อาหาร วัตถุดิบประกอบอาหารมีราคาแพง อาหารบางประเภทไม่ถูกหลักโภชนาการ มีรสจัด ไม่ถูกหลักสุขอนามัย การสุขาภิบาลอาหารและสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม

ปัญหาและอุปสรรคของการจัดโครงการอาหารกลางวัน แบบโรงเรียนจัดทำให้นักเรียนนั้น อาจจำแนกได้เป็น 3 ประการดังนี้ (สุวพงษ์ ภูมิพันธ์ และทวิรัสมิ ธนาคม 2521 : 48)

1. ผู้ปกครองไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร
2. กรรมการผู้ร่วมงานตลอดจนเจ้าหน้าที่ไม่เต็มใจทำงานและไม่ให้ความร่วมมือ
3. อุปสรรคใหญ่ที่สุดอยู่ที่ผู้ใช้บริการหรือนักเรียน

ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ของการจัดบริการอาหารกลางวันแบบโรงเรียนจัดทำให้นักเรียนนั้น มีสาเหตุมาจากปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้ (ยุวดี กาญจนนัษฐิติ 2523 : 218)

1. เด็กยากจนมีจำนวนมาก ไม่มีเงินซื้ออาหารที่โรงเรียนจัดขาย
2. ครูมีจำนวนน้อย แต่ละคนมีชั่วโมงสอนมาก ไม่มีเวลาจัดประกอบอาหาร
3. ไม่มีโรงครัว ไม่มีโรงอาหาร ไม่มีที่เก็บเครื่องมือเครื่องใช้ ภาชนะ
4. ไม่มีเงินทุนหมุนเวียนพอเพียง
5. ครูในโรงเรียนไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร
6. บางโรงเรียนไม่สามารถจัดซื้อสิ่งของที่ต้องการได้ตามความจำเป็น เครื่องมือบางอย่างมีอยู่แล้ว ยังได้รับการจัดหาให้มากขึ้น แทนที่จะไปลงทุนด้านอื่นที่จำเป็นกว่า โรงเรียนเกิดความเบื่อหน่ายต่อการไม่เป็นอิสระในการดำเนินงาน
7. ผู้ปกครองไม่ให้ความร่วมมือ เช่น ไม่จ่ายอาหารตามกำหนด ขอความร่วมมือช่วยเหลือบางอย่างก็ได้รับการปฏิเสธ

การจัดบริการอาหารกลางวันแบบที่โรงเรียนจัดทำให้นักเรียนนั้น หากสามารถจัดดำเนินการได้จะเป็นประโยชน์และมีคุณค่าอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเสริมสร้างสุขภาพ อนามัย และสุขนิสัยที่ดีให้กับนักเรียน ตลอดจนปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามต่าง ๆ ด้วย อย่างไรก็ตามโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่สามารถจัดดำเนินการบริการอาหารกลางวันในรูปแบบนี้ได้ เนื่องจากขาดแคลนทรัพยากรต่าง ๆ เช่น บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่และการสนับสนุนร่วมมือจากบุคลากรที่เกี่ยวข้องด้วยในเมื่อบางโรงเรียนไม่สามารถจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียนแบบนี้ได้ก็อาจจัดบริการอาหารกลางวันในรูปแบบอื่น ๆ ก็ได้

7.2.4.2 การจัดบริการอาหารกลางวันแบบนักเรียนจัดทำอาหารเอง

เนื่องจากนักเรียนต้องเรียนวิชาคหกรรมศาสตร์อยู่แล้ว และพอที่จะประกอบอาหารได้แล้ว โรงเรียนอาจสนับสนุนให้จัดทำอาหารกันเองโดยการหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกัน และอยู่ในความดูแลอย่างใกล้ชิดของครูอาจารย์ซึ่งในการจัดดำเนินการแบบนี้ ควรปฏิบัติดังนี้

1. ครูคอยให้คำแนะนำ ควบคุมให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย
2. ครูต้องควบคุมเรื่องการปรุงอาหาร ตลอดจนจนคุณค่าประโยชน์ของอาหารและความสะอาด